

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті виявлено зміст, структуру й особливості розвитку та відтворення ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств. Обґрунтовано його природну й соціально-економічну підсистему. Фінансово-інвестиційні ресурси виокремлено як джерела розвитку, інформаційні — як сучасні інноваційні інструменти використання. Визначено, що методологічну основу дослідження має становити системно-структурний аналіз і синтез. Розроблено етапи дослідження та їх зміст. Особлива увага приділена інформаційному забезпеченню оцінки й діагностики ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності.

Ключові слова: ресурсний, потенціал, підприємства, рекреаційна діяльність, відтворення, розвиток, системно-структурний аналіз і синтез, управління.

Summary. The article reveals the content, structure and peculiarities of the development and reproduction of the resource potential of recreational enterprises. Its natural and socio-economic subsystems are substantiated. Financial and investment resources are identified as sources of development, informational — as modern innovative tools of use. It is determined that the methodological basis of the research should be system-structural analysis and synthesis. The stages of the research and their contents are developed. Particular attention is paid to informational provision of assessment and diagnostics of resource potential of enterprises of recreational activities.

Key words: resource, potential, enterprises, recreational activity, reproduction, development, system-structural analysis and synthesis, management.

DOI : 10.33783/1977-4167-2019-45-1-32-36

Постановка проблеми. Рекреаційна діяльність є важливим чинником суспільного розвитку у глобальному й національному вимірі. Їй належить важлива роль стратегічного соціально-економічного ресурсу країни. Адже, будучи взаємопов'язаною з 10–15 галузями економіки, її підприємства дають суттєвий сукупний ефект для усього національного господарства. Як відомо, в Україні провідні складники рекреації — курортно-рекреаційне господарство і туризм — визначені одними з пріоритетних видів діяльності для раціонального природокористування, збереження пам'яток історії, архітектури, культури і мистецтва, природи, збільшення інвестицій, створення нових робочих місць.

Тому держава має стимулювати розвиток підприємств рекреаційної діяльності, приділяючи водночас належну увагу оптимізації, раціоналізації просторової господарської організації територіальних рекреаційних систем. Важливе теоретичне й практичне значення має удосконалення оцінки рекреаційних ресурсів, виявлення й урахування відмінностей у забезпеченні ними рекреаційних закладів і підприємств, визначення напрямів стій-

кого і збалансованого розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває вдосконалення методичних підходів до економічної оцінки рекреаційного потенціалу та можливостей його використання й розширеного відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наука щодо обґрунтування й аналізу рекреаційної діяльності, використання її ресурсного потенціалу характеризується численними теоретичними, методичними та практичними дослідженнями територіальної організації, регіональних відмінностей, розміщення продуктивних сил галузі. Науковцями, що присвятили свої роботи цій тематиці, є: О. О. Бейдик, З. В. Герасимчук, М. В. Гудзь, Б. М. Данилишин, В. І. Євдокименко, М. Г. Ігнатенко, В. Ф. Кифяк, В. С. Кравців, О. О. Любіцева, О. А. Марченко, В. І. Мацола, І. В. Смаль, Д. М. Стеченко, Т. І. Ткаченко, І. М. Школа.

Значна частина науковців присвятили свої роботи вивченню провідного складника рекреаційної діяльності — туризму, у т. ч. на селі — О. А. Будзяк, М. М. Ігнатенко, Л. О. Мармуль, І. А. Романюк, О. А. Сарапіна, В. Ф. Яровий та

© М. М. Ігнатенко, 2018

Бібліографія ДСТУ 8302:2015:

Ігнатенко М. М. Методологічні засади оцінки ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 1 (45). С. 32–36.

References (APA):

Ihnatenko, M. M. (2019). *Metodolohichni zasady otsinky resursnoho potentsialu pidpriemstv rekreatsionoi diialnosti* [Methodological bases for evaluation of resource potential and recreational business activities]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (45), 32–36 (in Ukr.).

інші науковці. Проте питання оцінки й відтворення ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності, управління його розвитком потребують поглиблених розробок.

Мета статті полягає у визначенні змісту, складників та особливостей відтворення й розвитку ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності, обґрунтуванні методологічних засад його оцінки й управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно під ресурсним потенціалом підприємств рекреаційної діяльності слід розуміти інтегровану сукупність природних ресурсів, духовно-історичних надбань, інфраструктурних та інноваційних джерел території їх розміщення, які використовуються й можуть бути використані для всіх видів і форм відпочинку й оздоровлення [1, с. 167].

При цьому до складу природних рекреаційних ресурсів відноситься комплекс суходолу та водного простору з об'єктами флори і фауни, котрі використовуються для розвитку рекреаційних систем, охорони здоров'я й продовження тривалості життя населення. На можливості використання природно-ресурсного потенціалу для цілей рекреації суттєвий вплив здійснює екологічна ситуація, яка може виступати як обмежувальним, так і сприятливим чинником.

Серед основних показників, що характеризують потенціал екологічних ресурсів як важливого складника ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств, можна відзначити: забезпеченість землями об'єктів природно-заповідного фонду, мінеральними водами, бальнеологічними ресурсами, а також рівень забрудненості (чистоти) поверхневих водних об'єктів, атмосферного повітря та навколишнього середовища загалом [2, с. 143].

Духовні цінності, безумовно, базуються на світоглядних позиціях людей, культурній спадщині нації, створеної впродовж її історії, пізнання яких є важливою умовою органічного розвитку особистості. Не менш важливою складовою формування ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності є стан інфраструктурного забезпечення. При цьому мова йде про транспортне сполучення, готельно-ресторанне господарство, оздоровчі об'єкти, а також зв'язок і комунікації, фінансово-кредитні установи.

Рівень розвитку комунікацій при цьому забезпечує вільний і швидкий доступ потенційних рекреантів до інформації щодо потенційних можливостей рекреаційних підприємств, дозволяє здійснювати віртуальні продажі їх послуг, використовувати новітні PR-технології. Аналітичні дослідження стосовно рекреаційного ресурсного потенціалу та основних тенденцій і чинників, що визначають його подальший розвиток, є, безперечно, важливими для багатьох суб'єктів господарювання в регіоні та за його межами, зокрема:

— для інвесторів — для розуміння інвестиційних переваг щодо ведення рекреаційної діяльності, виявлення зацікавленості органів влади та пошуку можливих партнерів для розробки й реалізації спільних проектів;

— для різноманітних неурядових фондів, громадських об'єднань — аналітичні дослідження стають базою для обґрунтування можливості отримання фінансової допомоги або першочерговості (пріоритетності) щодо отримання певного грантового траншу тощо;

— для органів влади різних рівнів — дають змогу визначити пріоритетні напрямки, об'єкти рекреаційної сфери, інвестиційні вкладення в які через деякий час зможуть принести значні асигнування у місцеві та державні бюджети, сприяти активізації рекреаційної діяльності населення та покращенню його рівня життя;

— для рекреантів — можливість споживання нових рекреаційних продуктів і послуг, які можуть бути сформовані в процесі відтворення рекреаційного потенціалу.

Загалом, правильно розроблена та аналітично обґрунтована методика оцінки рекреаційного ресурсного потенціалу та подальших тенденцій його розвитку може також сприяти відстеженню негативних тенденцій, що його стосуються [3, с. 224]. Вона дасть можливість здійснювати прогнози щодо можливих змін розвитку рекреаційного потенціалу. Для забезпечення вищевказаних моментів необхідним є застосування науково-прикладних аспектів, особливо тих, що стосуються питань вибору методів аналізу його структури й динаміки. Також йдеться про вибір показників, що суттєво та об'єктивно зможуть навести дійсний стан справ, правильну інтерпретацію отриманих даних та прийняття на їх основі конструктивних управлінських рішень. У свою чергу, вони сприятимуть вибору оптимальних стратегій та механізму їх реалізації відповідно до поставленої мети відтворення ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності.

Досить цікавим є науковий підхід І. З. Криховецького, згідно з яким потенціал оцінюється як з позиції споживача рекреаційних ресурсів, так і з позиції виробника рекреаційних послуг за максимального врахування інтересів усіх зацікавлених сторін [4, с. 27]. Ю. В. Шабардіна, досліджуючи рекреаційний потенціал, пропонує здійснювати його оцінку й діагностику через призму двох складових: оцінку рекреаційної активності, зокрема, через показники активності щодо задоволення рекреаційних потреб у оздоровленні й відпочинку, в послугах закладів культури і мистецтв, в туристичних послугах; оцінку рекреаційного потенціалу через показники: історико-культурної спадщини, природно-рекреаційних, інфраструктурних, інноваційно-інвестиційних ресурсів, стану довкілля [5,

с. 341]. При цьому не виокремлюються фінансові ресурси як джерело функціонування рекреаційного потенціалу. На окрему увагу заслуговує розрахунок рекреаційної активності, яка розглядається відносно наявного населення. На наш погляд, це не зовсім правильно, адже задоволення рекреаційних потреб насамперед характеризують рекреанти, які відвідують ті або інші рекреаційні підприємства, дестинації, території, а не їх постійне населення.

І. Зелінський пропонує для оцінки рекреаційного потенціалу методичний підхід, який зводиться до визначення його структури і складників та етапів їх дослідження [6, с. 29]. На першому етапі здійснюється оцінка об'єктів природного, інноваційно-інвестиційного й соціально-економічного ресурсного потенціалу території, які можуть бути використані рекреаційними підприємствами. На другому етапі відбувається оцінка рівня використання природного потенціалу власне рекреаційних підприємств, виявлення їх ризиків і загроз, конкурентних переваг; на третьому — оцінка стану та рівня використання спеціалізованих рекреаційних ресурсів (бальнеологічних, мінеральних вод, лісових, пляжних, ін.) та відповідної інфраструктури. Четвертий етап, протягом якого проводиться діагностика ефективності відтворення рекреаційного ресурсного потенціалу на перспективу, його моніторинг і контроль, є завершальним.

Такий підхід має, насамперед, ресурсне спрямування, що є важливим для нашого дослідження. Так, у процесі оцінки рекреаційного ресурсного потенціалу, як ми вважаємо, є аналіз історико-культурних, фінансових, трудових, матеріально-технічних та, безперечно, природних рекреаційних ресурсів. При цьому слід сконцентрувати увагу й на якості вказаних ресурсів, що буде визначати конкурентні переваги в можливості забезпечити надання рекреаційних послуг підприємствами.

Д. М. Стеченко пропонує ресурсний рекреаційний потенціал вивчати в два етапи [7, с. 69]. На першому етапі необхідно виокремити рекреаційний потенціал території як єдине ціле і визначити його територіальні межі. У план такого дослідження вводять тільки ті компоненти природи і культурно-історичні об'єкти, які використовують або можуть використати в рекреаційних цілях. На другому етапі аналізують компонентну структуру рекреаційного потенціалу, природних і культурно-історичних рекреаційних ресурсів з погляду розвитку різних видів рекреації та їх ролі у структурі регіонального й національного господарства, здійсненні його сталого розвитку.

В. Мацола у своїх дослідженнях потенціалу рекреаційно-туристичного комплексу регіону оцінює його як у натуральних, так і у вартісних показниках [8, с. 161]. Причому натуральними показниками, на його думку, є «запаси ресурсів

і виражена через них продуктивна спроможність кількісного рекреаційного попиту населення в області». Економічна оцінка цього виду потенціалу проводиться з огляду на наявні та перспективні центри відпочинку, туризму та санаторно-курортного лікування з урахуванням ціни рекреаційно-туристичних послуг. З. Герасимчук та М. Глядіна для оцінки рівня розвитку рекреаційної сфери в регіоні пропонують оцінювати динаміку розвитку рекреаційної сфери за такими напрямками, як ресурсна забезпеченість та інтенсивність розвитку рекреаційної діяльності. Такий підхід є досить конструктивним, проте, на наш погляд, не враховує активності діяльності ключових груп стейкхолдерів, які визначають розвиток ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств [9, с. 93].

Аналіз підходів до оцінки рекреаційного потенціалу дозволяє зробити певні проміжні висновки. Зокрема, кожен із запропонованих авторами методологічних підходів має свої переваги та недоліки й може застосовуватися для оцінки потенціалу у певних умовах. Більшість досліджень, репрезентованих у науковій літературі щодо цього питання, мають фрагментарний характер, тобто зосереджують увагу на окремих компонентах потенціалу, найчастіше ресурсних.

Так, багато фахівців зазначають, що для оцінки рекреаційного потенціалу слід застосовувати системний підхід. На нашу думку, більш результативним буде застосування системно-структурного аналізу і синтезу, оскільки він являє собою складноорганізовану систему, яка має певну структуру, є відкритою й досить швидко змінюється [10, с. 35]. Проте в межах реалізації і першого, і другого методологічного підходів є значні проблеми дефіциту, якості й своєчасності інформаційного забезпечення, що суттєво ускладнює можливість оцінки окремих показників, а пізніше — і складових ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності.

Таким чином, основними ознаками, на яких базуватимуться методологічні засади визначення й оцінки рівня розвитку та відтворення ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності, а також управління ним, буде застосування системно-структурного аналізу і синтезу, тобто оцінка окремих його складників як видів ресурсів, а також власне потенціалу як цілісної їх сукупності. Також це оцінка характеру та змісту інформації, яка надходить до потенційних рекреантів та інших стейкхолдерів щодо ресурсів, їх обсягів, поширень, доступності, безпечності, унікальності, престижності та інших спеціальтетів.

Йдеться про оцінку таких індикаторів, як імідж, репутація, бренди, рейтинги, а також інформаційного забезпечення промоції регіону розміщення рекреаційних підприємств [11, с. 68]. Саме вони, на наш погляд, визначають бажання та

мотиви вибору рекреантами тих або інших видів відпочинку, послуг, підприємств. Велике значення має системний моніторинг, оцінка й діагностика роботи ключових стейкхолдерів, діяльність яких безпосередньо визначає характер, напрями, темпи розвитку й відтворення ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств, оцінка конкурентних переваг ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств та територій їх розміщення, або туристично-рекреаційних дестинацій, порівняно з показниками аналогічних підприємств інших регіонів нашої країни або за рубежом.

Висновки. Обґрунтування методології комплексного оцінювання ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності дало змогу дійти висновку, що основною його проблемою є розмежування складників потенціалу під час оцінки. Також з'ясовано, що в методиках оцінки рекреаційних ресурсів використовується обмежена кількість параметрів оцінки, що не дає повного уявлення щодо стану ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств та його розвитку і відтворення. У параметрах оцінки виявлено незначну кількість показників ефективності використання ресурсів.

У перспективі методика комплексної оцінки ресурсного потенціалу підприємств рекреаційної діяльності вимагає уточнення критеріальної основи відповідно до природно-кліматичних, ландшафтних умов та особливостей історичного й соціально-економічного розвитку території їх розміщення. Існують проблеми збору інформації, необхідної для проведення комплексної оцінки ресурсів розвитку рекреації, а також те, що часто проведена оцінка є суб'єктивною. Тому нами запропоновано здійснювати оцінку ресурсного потенціалу рекреаційних підприємств в узгодженні з ресурсним потенціалом території їх розміщення на засадах системно-структурного аналізу і синтезу.

Література

1. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К. : Центр навчальної літератури. 2007. 312 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К. : КНУ, 2001. 397 с.
3. Льїна М. В. Прогнозні моделі розвитку туристично-рекреаційної сфери регіонів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки.* 2014. Вип. 5 (4). С. 220–226.
4. Криховецький І. З. Стратегія розвитку туристично-рекреаційної діяльності регіону. *Інвестиції: практика та досвід.* 2008. №4. С. 27–28.
5. Шабардіна Ю. В. Стратегічне управління як інструмент підвищення ефективності використання рекреаційного потенціалу регіону. *Ві-*

сник Чернігівського державного технологічного університету. 2011. № 48. С. 345–352.

6. Зелінський І. Про статистичну оцінку рекреаційно-оздоровчого забезпечення населення в регіоні. *Регіональна економіка. Додаток «Регіони України. Економіко-статистичні порівняння».* 2001. № 2. С. 28–32.

7. Стеченко Д. М., Безуглий І. В. Теоретичні аспекти дослідження природно-рекреаційного потенціалу. *Науковий вісник ЧДІЕУ,* 2009. № 2 (3). С. 65–76.

8. Мацола В. Рекреаційно-туристичний комплекс України : монографія. Львів : ІРД НАН України, 1997. 259 с.

9. Герасимчук З., Глядіна М. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізм формування та реалізації : монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 164 с.

10. Ігнатенко М. М., Мармуль Л. О., Сарапіна О. А. Соціально-економічний потенціал сільських територій як основа розвитку підприємств сільського зеленого туризму на засадах інноваційності. *Економіка і менеджмент культури.* 2016. № 2. С. 32–38.

11. Черчик Л., Коленда Н. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 224 с.

References

1. Fomenko, N. V. (2007). *Rekreatsiyini resursy ta kurortolohiya* [Recreational resources and health resorts]. Kyiv (in Ukr.).
2. Beydyk, O. O. (2001). *Rekreatsiyino-turystski resursy Ukrainy: metodolohiya ta metodyka analizu, terminolohiya, rayonuvannya* [Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning]. Kyiv (in Ukr.).
3. Ilyina, M. V. (2014). *Prohnozni modeli rozvytku turystychno-rekreatsiyanoi sfery rehioniv Ukrainy* [Forecast models of development of tourist-recreational sphere of regions of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky,* 5 (4), 220–226 (in Ukr.).
4. Krykhoveretsky, I. Z. (2008). *Stratehiya rozvytku turystychno-rekreatsiyanoi diyalnosti rehionu* [Strategy of Development of Tourist and Recreational Activities of the Region]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid,* 4, 27–28 (in Ukr.).
5. Shabardina, Yu. V. (2011). *Stratehichne upravlinnya yak instrument pidvyshchennya efektyvnosti vykorystannya rekreatsiynoho potentsialu rehionu* [Strategic management as a tool for improving the efficiency of recreational potential of the region]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu,* 48, 345–352 (in Ukr.).
6. Zelinsky, I. (2001). *Pro statystychnu otsinku rekreatsiyino-ozdorovchoho zabezpechennya naselen-*

nya v rehioni [About the statistical estimation of recreational and health provision of population in the region]. *Rehionalna ekonomika. Dodatok «Rehiony Ukrainy. Ekonomiko-statystychni porivnyannya»*, 2, 28–32 (in Ukr.).

7. Stechenko, D. M. & Bezuhlyy, I. V. (2009). *Teoretychni aspekty doslidzhennya pryrodno-rekreatsinyho potentsialu* [Theoretical aspects of the study of natural-recreational potential]. *Naukovyy visnyk CHDIEU*, 2 (3), 65–76 (in Ukr.).

8. Matsola, V. (1997). *Rekreatsinyo-turystychnyy kompleks Ukrainy* [Recreational-tourist complex of Ukraine]. Lviv (in Ukr.).

9. Herasymchuk, Z. & Hlyadina, M. (2006). *Rehionalna polityka rozvytku rekreatsinyoi sfery: mekhanizm formuvannya ta realizatsiyi* [Regional policy of

recreational sphere development: mechanism of formation and implementation]. Lutsk, Nadstyrya Publ. (in Ukr.).

10. Ihnatenko, M. M., Marmul, L. O. & Sarapina, O. A. (2016). *Sotsialno-ekonomichnyy potentsial silskykh terytoriy yak osnova rozvytku pidpryyemstv silskoho zelenoho turyzmu na zasadakh innovatsynosti* [Socio-economic potential of rural territories as the basis for the development of rural green tourism enterprises on the basis of innovation]. *Ekonomika i menedzhment kultury*, 2, 32–38 (in Ukr.).

11. Cherchyk, L. & Kolenda, N. (2008). *Stratehichnyy potentsial rekreatsinyoi systemy rehionu: teoriya, metodolohiya, otsinka* [Strategic potential of the recreational system of the region: theory, methodology, assessment]. Lutsk (in Ukr.).